

Bemærkninger over Chevalier-Byggets Dyrkning i Kallundborg Egnen.

Disse Bemærkninger's Hensigt er ikke at berige vor landoeconomiske Literatur med noget aldeles Nyt; hvad jeg her nedskriver, er allerede Mange bekendt, men jeg antager, at selv Gjentagelser af Erfaringer om landoeconomiske Gjenstande ere i Tidsskrivter ligesaa gavnlige, som de i Væres og Haandbøger ere forfæstelige. For den, der i Tiden vil affatte fuldstændige Værker, maae Tidsskrivterne afgive Kilderne, og jo fuldstændigere disse ere, desto lettere vil Opgaven være at løse.

Kallundborg Egnen tør jeg antage som den Egn i Landet, hvor Chevalierbygget meget tidlig har været dyrket og hvor det for Tiden er mest udbredt.

Efter nogle Aars tørre Sommere, hvorved det almindelige toradede Byg blev smaat og lidet vægtfuldt, fik Kjøbmand P. Lassen i Kallundborg det Hverv af Handelshuset Black's Enke & Comp.'s Efterfølger, P. Eriksen, at formaae Landmænd, som han stod i Forbindelse med, til at indføre Chevalierbyggets Dyrkning, idet man fra England tillagde denne Bygart følgende Forstrin for det almindelige Toradede: 1) det modstod bedre Kulde og Tørre og kunde derfor saaes meget tidlig i Foraaret, hvorved Høsten tidligere indtraf, og Bygget igjen derved tidlig kunde komme paa det engelske Marked; 2) det gav et langt smukkere og vægtfuldere Product end det almindelige Byg, og 3) Udsæden gav en

Besparelse af 50 pCt., idet 4 Skpr. vare tilstræffelige til 1 Td. Land.

I Aaret 1834 modtog Hr. Lassen den første Sending af Chevalierbyg fra Handelshuset Erichsen Callender & Comp. i London og deraf fik, blandt Flere, Hs. Excellence, Greve Verche til Verchenborg den første Udsæd. Fra den Tid indtil Diebliffet er Chevalierbygget bestandig dyrket paa Verchenborg saavelsom paa Grev Verche's øvrige Gaarde, hvor den aarlige Udsæd paa Grevstabet's samtlige Hovedgaarde udgjør circa 400 Tdr.

Af de Fordele, som oprindelig bleve tillagte Chevalierbygget, har dets Evne til at modstaae saavel Kulden som en langvarig Tørke, viist sig rigtig, allerede en Omstændighed, der anbefaler det for vort Klima, hvor en tør Forsommer og vaad Eftersommer er almindeligst. Uagtet Sædefornet aldrig har været verket paa Verchenborg, men der bestandig er saaet af Afgrøderne af det oprindelig fra England i Aaret 1834 hidførte, vedbliver Chevalierbygget der at udmærke sig ved en smuk Farve, et buttet Korn og en langt betydeligere Vægt end det almindelige Byg. Hvad Besparelsen af Sædeforn derimod angaaer, da er man enig om, at Udsæden bør være $6\frac{1}{2}$ —7 Skpr. pr. Td. Land. En Egenstabs, som jeg ei heller vil lade ubemærket, er at Chevalierbygget, selv overmodent, ikke let falder af.

Ikke at tale om at Chevalierbygget, dyrket paa et for det passende Jordsmon og under Betingelser, som jeg senere skal komme tilbage til, yder rigelig saa store Afgrøder som det almindelige toradebe Byg, saa bliver dets Vægt og Udseende af en afgjort Vigtighed som

Handelsvare og det er derfor søgt paa det engelske Marked, hvor det altid betales med mindst 1 Sh. Strl. (circa 43 Rigsbankskilling) mere pr. Td. end det almindelige Byg. Det er mig bekendt, at Londonner Handelskuse gjentagende have erklæret det Verchenborger Byg for det Bedste af alt fremmed tilført.

Chevalierbyggets Dyrkning her i Egnen indskrænker sig ikke til de større Gaarde, men er saa udbredt, at endog Huusmanden dyrker det paa sin Lod. Prisen paa Chevalierbygget af forrige Aars Høst har her været fra 6½ Rbdlr. indtil 23 Mk., i Tidsrummet fra Septbr. f. A. indtil Foraaret.

Næsten uden Undtagelse vedbliver Hovedgaarden Verchenborg at producere det bedste Chevalierbyg; det er mig sagt, at der et Aar skal være avlet 2,100 Tdr. paa 110 Tdr. Land, men Middelasgrøderne have været 12 à 13 Fold efter Udsæden. Bægten har varieret efter Aargangene fra 113 til 120 F holl. og som Middelvægt kan jeg anføre 115 F holl.

Den Omstændighed, at Chevalierbygget netop paa Verchenborg holder sig constant, maa nødvendigviis føre til den Slutning, at ikke alene Jordsmonnet er stiftet derfor, men og at den øvrige Dyrkning er den rigtige, og jeg vil derfor give en kort Fremstilling af nysnævnte Gaards Afsbrug.

Hovedgaarden Verchenborgs Areal er 900 Tdr. Land og ligger paa Landtungen Alsnaes, en Beliggenhed, der har meget tilfælles med de for deres Frugtbarhed noksom bekendte Smaaser ved vore Kyster. Hovedkarakteren af Jordsmonnet er Leer med Underlag af Mer-

gel, og Algeren har et tilstrækkeligt Fald for Vandafledningen, der ogsaa i Almindelighed er benyttet paa den hensigtsmæssigste Maade. Mergel er først i de senere Aar anvendt og især kun paa saadanne Jordstykker, som ved Udgrøftning og Fyldning ere opdyrkede; dog er der i Regelen i de senere Aar planmæssig merglet omtrent en halv Mark. Som til andre Herregaarde ere i Fortiden Tienderne leverede in natura til Verchenborg, hvorved Jorden er i Besiddelse af gammel Kraft, en Omstændighed, der jo er af større Vigtighed for en heldig Bygavl, end for vore øvrige dyrkede Sædarter. Eng savnes aldeles til Verchenborg, ligesom Græsvoarten især i tørre Somre er mislig, hvilket har bevæget Gieren til, en Deel Aar tilbage i Tiden, at omskifte den tidligere Dvægbesætning med Schæferie. Foruden circa 60 Stfr. Huusholdnings-Køer, holdes nu en Besætning af circa 2,000 spanske Faar samt 40 Stfr. Arbeidsheste og 18 Lurusheste*).

*) Jeg har specificeret Besætningen for derefter at bedømme den satte Gjødnings Værdi, dog ikke, fordi jeg i mindste Maade derved tager Hensyn til Maskinen, der har produceret Gjødningen, men alene for at bemærke, at Gjødningen maa være fortrinlig, eftersom en halv Marks Kartoffelafgrøde og en forholdsvis større Mængde Hø eller Kjerne bliver opfodret til Faarene, ligesom det store Antal af Heste fortære mere end den Havre, der avles til Gaarden. En Dvægbesætning, saaledes som den almindeligst fodres i Sjælland, faaer ikke det Kraftfoder, som Faareflokken paa Verchenborg, og Gjødningen kan derfor ei heller have en saa stor Værdi, hvortil endnu kommer, at Faarene, ved hele Aaret at være i Huus om Natten, betydelig forsøge Gjød-

Marken er inddeelt i 8 Skifter, som dyrkes:

1) Grønfordshavre, 2) Brak, 3) Raps og Hvede, 4) Rug og Kartofler, 5) Byg, 6—7—8) Græsning.

Pløiningen bliver ved en Art bayleyffe Plove udført fuldsommen paa Lerchenborg til en Dybde af 7 à 8", men der gives faa Gaarde i Landet, hvor Ploven bliver mindre brugt, end netop der; thi med Undtagelse af Jordens Winterlægning, Brak- og Kartoffelmarkernes Pløining, træder den svenske Harve overalt istedetfor Ploven. Naar Jorden i Foraaret kan bære Heste og Redskab, jevnes den vinterlagte Jord med stoffske Harver paatvers af Furen og gives kun 1 à 2 Tint, dernæst saaes Bygget, circa 6½ Skpr. pr. Td. Land, med den Albanske Saaemaskine og nedharves først paalangs og derefter paatvers med den svenske Harve, hvorefter Jorden tilsidst jevnes med en almindelig Harve og strax tromles. Sjelden saaes Bygget senere end i første Halvdeel af April, men undertiden selv i Slutningen af Marts, og paa denne simple Maade, hvorved Arbeidet udføres, kan i stadigt Veir Udsæden paa 110 Tdr. Land være tilendebragt i 5 Dage med en Arbeidskraft af 30 Heste.

ningens Quantitet ved Forbruget af en stor Mængde Halm som Strøelse, og den i sig selv tørre Faaregjødning forhindrer Tabet af den ringeste Mængde flydende Gjødning. Jeg gjentager, for ikke at misforstaaes, at jeg ikke tillægger Faare- eller Hestegjødningen en større Værdi end Kvægjødningen, uden forsaavidt de to førstnævnte Dyrarter skulle fodres kraftigere, eller med andre Ord: Foderet eller Føden bestemmer Gjødningens Værdi, ikke Dyrtarten, der har produceret den.

Den nys beskrevne Maade er, med saa Undtagelser, den almindelige her i Egnen ved Bygsædens Lægning. I fire Aar har jeg selv brugt denne Fremgangsmaade og tør med Bestemthed tilskrive: en omhyggelig Brakning, dyb Vinterpløining og især den tidlige Saaening, saavel af Chevalierbygget som den øvrige Baarsæd, med den svenske Harve, med Udeladelse af Foraarspløining, at min Eiendom, som jeg for 4 Aar siden modtog i en forhutlet Tilstand, nu giver mig en næsten dobbelt saa stor Indhøstning som da jeg tiltraadte den. Leerjorder, saaledes som de ere hyppige, saavel her som i andre af Landets frugtbare Egne, udkræve en betydelig og kostbar Hestekraft til deres Dykning, men selv med denne bliver det ofte næsten umuligt under indtræffende stærk Tørke at præparere Jorden til Baarsæden ved den almindelig brugte Foraarspløining. Er Jorden derimod ved en god Brak rensset og dernæst Stubben pløiet dybt om Efteraaret, hvorved Verets Sammenhæng ved Frosten om Vinteren hæves, da vil den netop findes i en saadan Tilstand om Foraaret, der er ønskeligst for hvilkensomhelst af vore dyrkede Baarsædarter. Under de nysansførte Omstændigheder maa jeg ansee det, ikke alene for et unyttigt Arbeide at vende den vinterlagte Jure i Foraaret, men endog for absolut skadeligt, en Erfaring som, navnlig hvad Bygavlen betræffer, længst tilbage i Tiden har været udtalt af Schwerz og Koppe. For den, der har et bindende Jordsmon at behandle, er ingen Tid af Aaret saa kostbar som Tiden til Baarsædens Lægning; 14 Dages

uafbrudte Tørte gjør Jorden saa fast, at Overfladen ikke kan gjenembrydes, eller i alt Fald, kun brydes i store Klumper, og at smuldre disse igjen er kun muligt ved at sønderflaae dem med en Kølle. Paa den anden Side forsætter vedholdende vaadt Veir Leerjorden i en Tilstand, der, naar den skal pløies i Foraaret, ofte foranlediger, at Saaeningen udhales til langt hen i Foraaret, til stor Skade for den kommende Afgrøde. Jeg anseer det som en Nødvendighed strax at tromle Leerjorden efter Tiljaaeningen; thi selv ved at saae paa den vinterlagte Fure kan man i stærk Tørte ikke undgaae smaa Klumper, som, hvis de henligge nogle Dage paa den harvede Jord, blive aldeles faste, hvorimod de, ved strax at trykkes ned i den løse Jord, absorbere dens Fugtighed og ikke hindre den unge Spire i at trænge igjennem.

Ved at omtale Leerjordens Behandling, kan jeg ikke undlade at imødegaae en Formening, som jeg oftere har hørt omtale, den nemlig: „at Mergling kun yder ringe Gavn paa Leerjorder“. Leerjorden indeholder netop de mineraliske Næringsmidler for Planterne i et saadant Forhold og Mængde, som det er ønskeligst; men de ere tilstede i en Tilstand, hvor de ere utilgjængelige for Værterne. Ved Indvirkningen af Kalken i Mergelen paa Leret, forsættes disse de mineraliske Næringsmidler i en Tilstand, hvori de kunne optages af Planterne. Leret har sin Oprindelse fra leerjordholdige Mineraliers Forvittring, og dets kemiske Sammensætning maa derfor rette sig efter de Mineralier, hvorefter det

er fremkommet; al Leerjord er derfor ikke lige riig paa mineraliske Næringsstoffer, eller frembyder dem i lige Modtageligheds-Tilstand for Bærterne. Jeg kjender Leerjorder, der indeholde betydelig Kalk; disse have da altid hvilet paa et Underlag af Mergel, og jeg har tænkt mig, at saadan Leerjord oprindelig har været Mergel, som ved Aarhundrederes Vegetation er berøvet størstedelen af sin Kalk, men som endnu indeholder tilstrækkelig til en fortsat Decomposition af Mineraliet i Jorden. En saadan Jord er altid frugtbar og Mergling vilde der være unyttig; hvor Leerjorden derimod, og det er hyppigst, kun indeholder Spor af Kalk, der vil Merglingens Virkning ikke udeblive, men Mergelen viser som bekjendt langt hurtigere sin Virkning paa det løse Jordsmon end paa Leret. Paa to Agre af samme Jordsmon og i lige Gjødningskraft, hvoraf den ene er merglet, tilkjendegiver det kraftfuldere Straae og Ar altid den merglede Ager, ligesom Sæden paa denne mindre let gaaer i Leie; en ligefrem Følge af at Mergelens Kalk har medført en rigeligere Ernæring af Straaet ved at virke paa Kiseljordens Oploselighed i Jordsmonnet. Den i Jorden indeholdte, eller tilførte Kalk optages kun for en Deel som Kalksalte af Bærterne, i et for hver Sædart eiendommeligt Mængdeforhold; dens Hovedvirkning paa Jordsmonnet og især paa Leret, er at decomponere de alkaliske Leer-Kisel-Forbindelser. Det er afgjort, at Jordens geognostiske Forhold maa bestemme Dykningsmaaden; vi inndele jo ogsaa de forskellige Jordsmon i: Hvede-Rug-Havrejord o. s. v., li-

gesom det er characteristisk for en Egn at benævne den Sædart, som er meest dyrket, med Navnet: „Korn“; saaledes forstaaer Dithmarskeren ved „Korn“ (Saat) — Raps, Sjællænderen — Byg, Jyden — Rug og Vølælænderen — Bælgsæd. 3 Mandts Minde har Bygavlens været fremherskende i denne Egn og Bonden har i Almindelighed i et 7 og 8te aarigt Kobbelsbrug to Bygmarker, uden at denne fortsatte Dyrkning af een Sædart har udtømt Jordens Evne til at frembringe vedblivende rige Bygafgrøder, og det omendstjøndt Bonden her kun holder en forholdsvis ringe og sletfodret Dvægsbesætning (7 à 8 Køer), og som Følge heraf produceres ei heller nogen virksom Gødning. Den heldige Bygavl tilskriver jeg derfor Jordens mineralste Grundblanding og et varmende Jordunderlag af Mergel.

En Landmand i min Nærhed har i en Række af Aar næsten udelukkende dyrket Kartofler og Byg paa de $\frac{2}{3}$ af hele Arealet og dertil solgt hele Kartoffelavlens; længe har denne Trafik svaret god Regning, men det vil forekomme mig som om baade Kartoffel- og Bygafgrøderne nu aftage, og rimeligvis maa det i Tiden gaae ham som hine Nybyggere i Virginien, der uden Gødning i et heelt Aarhundrede høstede Hvede og Tobsak, men omsider bragte Jorden til en aldeles Ufrugtbarhed. Fra et theoretisk Synspunct har imidlertid denne eiendommelige Dyrkningsmaade noget Interessant. Af vore dyrkede Værter kunne Kartofler og Byg maaskee bedst af alle i en Række af Aar dyrkes udelukkende paa et og samme Jordsmon; Kartoffelplanten hører til Ra-

liplanterne (Planter, hvori Kalisaltene ere fremherstende), Byg derimod til Kiselplanterne, men saavel Kartoffeltoppen som Bygplanten indeholder tillige Kalk. Er Jorden nu kalkrig, saa vil ikke alene Kalken kunne optages af begge Værter som Kalksalte, men den tjener tillige til at bevirke Decompositionen af Kali-Kiselforbindelserne, hvoraf Kartofflen fortrinsviis tilegner sig Kalisaltene, men efterlader Kiselforbindelserne til Bygafgroderne. Modtager nu en saadan kalkholdig Jord en rigelig Staldgjødning, falden efter Kartoffler eller andet Kraftfoder, hvorved den gjenerholder en Deel af de ved de nævnte Værter uddragne Næringsmidler, da er der ingen Grund til, at en saadan Dyrkning ikke skulde kunne gennemføres; men modtager Jorden derimod kun en tarvelig Gjødning, falden efter Halmfoder og Avner, da maae de mineralste Næringsmidler, hvorrig Jorden end er derpaa, omsider udtømmes og Ageren blive aldeles ufrugtbar.

I mit 11aarige, overstaarne Kobbelfrug, hvor Bygget dyrkes saavel efter Hvede, Værter som Kartoffler, har jeg seet den Erfaring bekræftet, at det er den saakaldte „gamle Kraft“ i Jorden, der for en Deel betinger en heldig Bygavl; thi omendstjøndt Hveden, i den merglede og gjødede Brak, giver en rig Afgrøde, er dog Bygget, som følger efter Hveden, mindre godt end efter Kartofflerne og Værterne, som dyrkes mellem begge Bygafgroderne. Som et Beviis for, at Byg taaler at dyrkes efter Byg uden Mellemfrugt, uden derfor at tillægge en saadan Fremgangsmaade mindste Værd, kan

jeg anføre, at i et fortrinligt Agerbrug i min Nærhed foranledigede en forandret Driftsplan Eierens til at tage Byg efter Byg, og andet Aars Bygget var, under ellers lige Forhold, langt bedre end det fra første Aar.

Bed at sammensatte Betingelserne for en heldig Chevalierbygavl, saaledes som de stille sig i denne Egn, da maa jeg antage det kalkholdige Leer, som hviler paa et Mergelunderlag, for det meest passende Jordsmøn; dernæst at Jorden har gammel Kraft og at Chevalierbygget saaes paa den vinterlagte Jure saa tidlig som muligt; thi selv en lille Eftervinter efter Saaeningen skader ikke. Det er mig imidlertid ikke ubekjendt, at Chevalierbygget med Held er dyrket paa lettere Jorder; men de Underretninger, jeg har herom, især fra Fyen, ere meget modsigende; desuden kunne jo ogsaa lettere Jorder ikke alene være kalkholdige, men ogsaa ved Mergling forsættes i en Tilstand, hvorved de faae en Deel af Leerjordens Egenstaber. Saaledes har jeg med Held avlet gode Kogærter paa Jyllands skarpsandede Hebeegn, men jeg maa da ogsaa hertil gjøre den Bemærkning, at Jorden ikke glemte, at den havde baaren Urt og at den følgende Afgrøde var ussel. Det forstaaer sig, at Jorden var strap merglet med en schiferagtig Leermergel.

I oekonomist Henseende maa jeg ansee det som en stor Binding, om Chevalierbyggets Dyrkning blev almindelig i de Egne af Landet, som egne sig derfor; thi ikke alene yder det samme, om ikke større Afgrøder end det almindelige toradede Byg, men en Priisforstjæl

af 2 til 3 Mark paa Tønden, giver, naar man blot tænker sig en Udførsel af 50,000 Tdr. Chevalierbyg, fra en Egn, hvorfra der hidtil ellers udførtes almindeligt toradet Byg, den store Sum af circa 20,000 Rbd. Fra Verchenborg er der sendt Chevalier-Sædebyg til flere Steder her i Landet, ja selv til Sverrig; skulde Nogen ønske at gjøre Forsøg med Chevalierbyggets Dyrkning i Egne, hvor det endnu maatte være ubekjendt, da vil jeg gjerne besørge Bestillinger, naar jeg derom betimelig maatte blive underrettet og tillige paa- viist Transportmaaden.

Ubberupgaard pr. Kallundborg, i Efteraaret 1848.

Lacoppidan,
Cand. ph.